

Wenckje Jongstra, Annelot Adolfsen en Ietje Pauw

WAT LEZEN AANSTAANDE LERAREN?

ONDERZOEK NAAR DE LEESPROFIELEN VAN STUDENTEN AAN DE KPZ

Het onderzoekscentrum van Katholieke Pabo Zwolle is een groot onderzoeksproject gestart naar de belezenheid en de intellectuele nieuwsgierigheid van studenten. Het doel is uiteindelijk om studenten op te leiden tot leraren met sterke leesprofielen. Hieronder wordt verstaan leraren die lezen plezierig en nuttig vinden, leesvaardig zijn, frequent lezen, kennishonger en verbeeldingskracht hebben, kennis hebben van kinderboeken, vaardig zijn in het selecteren van boeken en ook nog eens goede leesbevorderaars zijn. Dat is niet gering! Annelot Adolfsen is Masterstudente Psychologie, richting Instructie Leren en Ontwikkeling, op de Universiteit Twente. Ze voerde het afgelopen half jaar haar afstudeeronderzoek uit op de KPZ onder begeleiding van Pascal Wilhelm (UTwente) en Wenckje Jongstra (KPZ). In dit eerste deel van een reeks artikelen over het project Sterke Leesprofielen beschrijven we de achtergronden van het onderzoek en presenteren we de eerste resultaten.

BELANG VAN DE LIEFDE VOOR LEZEN

Lezen is een heel nuttige tijdsbesteding. Talloze onderzoeken tonen aan dat mensen die veel lezen in verschillende opzichten er beter van worden: ze kunnen gemakkelijker moeilijke teksten begrijpen, hebben een grotere woordenschat, presteren beter op school en - misschien wel het belangrijkste - ze kunnen zich beter inleven in de gevoelens van de ander.

De liefde voor lezen is niet bij iedereen zomaar aanwezig. Mol (2010) vermeldt dat er sprake van een negatieve spiraal kan zijn: bij iemand die weinig leest, zal een afnemende woordenschat en taalvaardigheid zichtbaar zijn en het zorgwekkende gevolg hiervan is dat die persoon nog minder gaat lezen: lezen wordt immers ervaren als minder plezierig. Het is dus essentieel dat kinderen al vroeg een liefde voor lezen ontwikkelen en dat lezen - net als eten - een dagelijkse (smakelijke) kost wordt. Leraren spelen daarbij een belangrijke rol.

DE PABO-STUDENT MET EEN STERK LEESPROFIEL

Maar hoe zit het met aanstaande leraren? Er is nauwelijks literatuur te vinden die de leesattitude en het leesgedrag van deze specifieke groep mensen in kaart brengt. Een onderzoek uit de VS geeft aan dat we op een lerarenopleiding niet zonder meer moeten aannemen dat studenten echte lezers zijn en een positieve attitude hebben ten opzichte van lezen (Appelgate & Applegate, 2004). Chorus (2007) voerde een kwalitatief onderzoek uit naar de manier waarop pabo's en roc's werken aan leesbevordering, voorlezen en kinder- en jeugdliteratuur. Aan docenten werd in een interview onder andere

Kinderen kunnen zich al vroeg ontwikkelen tot sterke leesliefhebbers, maar ze kunnen ook een absolute weerzin ontwikkelen tegen lezen. Dat leraren dit proces kunnen beïnvloeden is evident. Maar dan is het wel belangrijk dat leraren zelf een positieve leesattitude hebben en regelmatig lezen. Hoe kun je anders aan leesbevordering werken in je groep? Immers, wat je niet hebt, kun je ook niet geven!

gevraagd hoeveel kinder- en jeugdboeken studenten van pabo's en roc's lezen (zie ook Stichting Lezen, 2014, voor een kwantitatief onderzoek naar de plaats van jeugdliteratuur op de pabo). Chorus vermeldt dat docenten aangeven dat hun studenten uit zichzelf geen lezers zijn: de meeste studenten zijn van huis uit niet gewend om met boeken om te gaan, ze besteden hun tijd liever aan computeren en tv, aldus de docenten. Lezen is een verplicht nummer; er is een motivatieprobleem. Kinderboeken lezen ze al helemaal niet. (p.14) We weten niet hoeveel docenten aangaven dat pabo-studenten geen lezers zijn. Opvallend is dat in dit onderzoek niet aan de studenten zelf is gevraagd wat hun tijdsbesteding is, hoe vaak ze lezen en wat het lezen hen oplevert. Bovendien richt het onderzoek zich niet zozeer op lezen en leesbevordering in algemene zin, maar meer op het bevorderen van voorlezen en op kinder- en

jeugdliteratuur. Op de KPZ vermoeden we wel dat er grote verschillen zijn tussen studenten, maar we weten niet precies hoe de verschillende factoren een rol spelen gedurende de vierjarige opleiding. Daarom zijn wij dit onderzoek gestart.

OPZET PROJECT STERKE LEESPROFIELEN

Het onderzoeksproject Sterke Leesprofielen bestaat uit een aantal fasen. In de eerste fase wordt het huidige leesprofiel van de KPZ student in kaart gebracht. Deze fase wordt uitgewerkt in het afstudeerwerk van Annelot Adolfsen. De studies van Stalpers (2005) zijn als vertrekpunt genomen. Stalpers (2005) onderzocht welke factoren de verschillen in het leesgedrag van adolescenten (tieners op het vmbo/havo/vwo) kunnen bepalen. Uit zijn onderzoek blijkt dat factoren als persoonlijkheid, leesattitude (vindt iemand lezen nuttig en/of plezierig) en de leesomgeving (of ouders en vrienden lezen), evenals de leesvaardigheid en kennis en selectievaardigheid direct dan wel indirect bepalend zijn of iemand veel of weinig leest.

Maar wat lezen onze studenten (leesgedrag)? Hoe vaak lezen onze studenten (leesfrequentie)? In hoeverre vinden studenten lezen nuttig en/of plezierig (leesattitude)? Zijn ouders/vrienden echte lezers (leesomgeving)? In hoeverre hebben onze studenten kennishonger en hebben ze een sterke verbeeldingskracht (persoonlijkheidsaspect)? Welke kennis hebben de studenten van boeken, kunnen ze goed geschikte literatuur vinden en zijn ze niet bang om de verkeerde boeken in handen te krijgen (respectievelijk: kennis/vaardigheden/waargenomen risico)? Vinden onze studenten zichzelf eigenlijk wel leesvaardig (selfefficacy)? En verandert hun leesprofiel in de loop van de opleiding?

Het vervolg van het project richt zich op leesbevordering in het curriculum van de pabo. We willen inzicht krijgen in hoe bestaande en mogelijke leesbevorderende activiteiten op de KPZ beoordeeld worden door studenten en op welke plaatsten in het gehele curriculum gewerkt wordt aan de versterking van de intellectuele nieuwsgierigheid van de student. Deze informatie gebruiken we tijdens de derde fase van het project bij het ontwerp van een curriculum waarin gewerkt wordt aan de versterking van de leesprofielen van onze studenten.

EERSTE RESULTATEN LEESFREQUENTIE

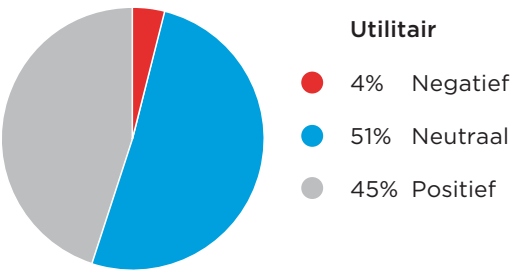
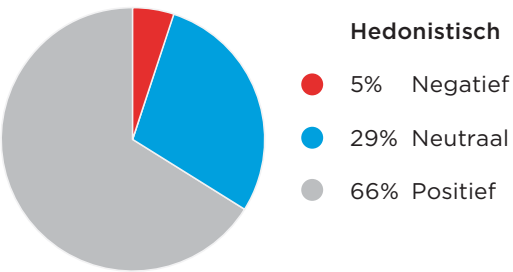
De eerste fase van het project is recent afgerond. Ruim 350 voltijdstudenten uit alle jaren hebben een vragenlijst ingevuld waarin gevraagd werd naar de bovengenoemde factoren die de leesfrequentie kunnen beïnvloeden. Het begrip ‘lezen’ wordt ruim gedefinieerd,

vanuit de invalshoek van meervoudige geletterdheid als “Allerlei soorten teksten van minimaal een halve pagina, zowel digitaal als op papier. Teksten die je niet verplicht hoeft te lezen als voorbereiding op een toets op school.” We gaan in dit artikel in op de leesattitude en de leesfrequentie van studenten.

Om de leesattitude in kaart te brengen, vroegen we de studenten te reageren op stellingen (semantische differentiaal op een 5-puntsschaal). Bijvoorbeeld: “ik vind lezen vervelend.....ik vind lezen leuk” of “door te lezen leer ik weinig.....door te lezen leer ik veel”. Het blijkt dat een groot aantal studenten een neutrale (45%) tot positieve leesattitude (51%) heeft. Slechts vijf procent heeft een negatieve attitude. Als we attitude uitsplitsen in hedonistisch (lezen is plezierig) ten opzichte van utilitair (lezen is nuttig), dan is er een grotere groep die een positieve attitude heeft ten aanzien van de hedonistische opbrengst van lezen (figuur 1).

Figuur 1 Leesattitude gesplitst in hedonistisch en utilitair

LEESATTITUDE

We zien dat de leesattitude niet significant verschilt tussen de leerjaren (cross-sectioneel). Het is dus niet zo dat de vierdejaars positiever ten opzichte van lezen staan in vergelijking met een eerstejaarsstudent. Hoewel we weten dat leesattitudes gedurende een levensfase niet snel drastisch zullen veranderen, is dit jammer.

Deze resultaten stemmen met uitzondering van kleine percentages negatieve leesattitude toch best positief. Er zaten veel meer leeshaters in de studie van Stalpers. Lezen onze studenten dan ook veel als ze aangeven dat het lezen hen vooral plezier opbrengt? Dat valt tegen. Op een aparte vragenlijst werden studenten uitgenodigd om aan te geven hoe vaak ze een bepaald genre lezen. We hebben de genres gerangschikt naar leesgoed voor kinderen, leesgoed voor volwassenen. Studenten konden aangeven of ze een bepaald genre (nooit of vaker dan eens per week) lasen met daartussenin nog vier opties. Tabel 1 presenteert de percentages van leesfrequentie van het lezen van genres voor volwassenen (N=347). Gemakshalve definiëren we nauwelijks/

nooit als “1 keer per half jaar of minder” en frequent als “1x in de 2 tot 3 weken of vaker”.

Tabel 1 De frequenties van het lezen van genres voor volwassenen

Soort tekst	Frequent	Niet/nauwelijks
Romans	14,7	54,6
Andere informatieve boeken	11,3	62,8
Reisgidsen	4,9	76,6
Stripboeken voor volwassenen	4,9	84,7
Biografieën	2,6	85
Poëzie voor volwassenen	0,6	89,9

Als we kijken naar specifieke teksten voor volwassen in tabel 1, dan blijkt dat meer dan de helft van de studenten niet of nauwelijks romans voor volwassenen leest in hun vrije tijd. Poëzie voor volwassenen wordt maar door een handjevol studenten frequent gelezen. Kijken we naar de leesfrequentie van andere soorten teksten in tabel 2, dan zien we dat landelijke nieuwsbrieven

voor de doelgroep nauwelijks gelezen worden in de vrije tijd, maar dat er verschillen zijn in de leesfrequentie van vaktijdschriften. Dit is de enige soort tekst waarin we een significante toename zien, met andere woorden vierdejaars lezen meer vaktijdschriften in vergelijking met hun jongerejaars studenten.

Tabel 2 De frequenties van het lezen van specifieke teksten voor volwassenen

Soort tekst	Frequent	Niet/nauwelijks
Tv-gids	55,8	35
Blog of brieven over persoonlijke gebeurtenissen van kennissen/vrienden	37,3	37,5
Tijdschrift algemeen	34,1	29,4
Blog of brieven over interessegebieden (zoals mode, taal, geschiedenis)	25	54
Vaktijdschriften algemeen	15,6	56,9
Reis/natuur en wetenschapstijdschriften	5,2	79,3
Landelijke nieuwsbrieven van instituten voor leraren	3,7	82,6
Opinietijdschriften	2,8	91,4

In tabel 3 wordt de leesfrequentie van teksten voor kinderen gepresenteerd. We zien dat deze teksten nog minder gelezen worden in de vrije tijd in vergelijking met de teksten voor volwassenen.

Tabel 3 De frequenties van het lezen van genres voor kinderen

	Frequent	Niet/nauwelijks
Stripboeken voor kinderen	15,3	63,1
Jeugd- en kinderromans (fictie)	8,6	65,6
Informatieve boeken voor kinderen	8,1	60,2
Kinderkranten	3,2	88,7
Poëzie voor kinderen	2	90,4

Op de vraag wanneer studenten voor het laatst een boek hebben uitgelezen in hun vrije tijd, antwoordt een grote groep studenten dat het een half jaar of langer geleden is dat ze een boek voor volwassenen (59,4%), dan wel een kinderboek (49,6%) hebben uitgelezen. Als we vragen of er momenteel ook gelezen wordt, dan zegt 26,2% van de studenten een boek voor volwassenen te lezen en 9,8% zegt op het moment van bevraging een kinderboek te lezen. We zien, uitgezonderd van de toename van het lezen van vakliteratuur, niet dat studenten significant meer gaan lezen in hun vrije tijd tijdens hun studie. Zijn studenten dan vooral gelegenhedslezers? Lezen ze vooral tijdens de vakanties? We hebben gevraagd hoeveel boeken ze in de zomervakantie hebben gelezen. In tabel 4 zien we dat de meeste studenten toch wel lezen tijdens de vakantie, maar vooral boeken voor volwassenen.

Tabel 4 De frequenties van het lezen van boeken voor volwassenen en voor kinderen tijdens de vakantie

	Boek voor volwassenen	Kinderboek
Geen	21,9	64
1 of 2	35,2	25,9
3 of 4	21,3	7,2
5 of 6	14,1	1,4
7 of 8	3,2	0,9
Meer dan 8	4,3	0,6

VERLEIDEN TOT LEZEN!

Onze conclusie is dat het overgrote deel van de studenten een neutrale tot positieve leesattitude heeft. Dat is gunstig, want dat biedt kansen om verleid te worden tot lezen. We zien grote verschillen in de mate waarin ze lezen, met een niet geringe groep die nauwelijks leest in de vrije tijd. Met name teksten voor kinderen worden niet of nauwelijks gelezen. Hoe nu verder? We willen eerst meer leren van de groep studenten die wel regelmatig leest. Wat typeert deze groep? Heeft deze student ook een grotere intellectuele kennishonger, een grotere verbeeldingskracht? Wellicht kan deze student ook beter lezen, is hij een grotere taalliefhebber? Misschien ook is deze student vaardiger in het selecteren van boeken? Welke rol speelt zijn omgeving? In een volgend artikel zullen we nader ingaan op deze factoren. Ook de pabostudent moet dus verleid worden tot lezen om vervolgens op zijn beurt het kind te kunnen verleiden tot lezen. Verhalen en teksten kunnen zoveel betekenen voor kinderen. Lezen, het stille, synergetische leren, waardoor cognitieve ontwikkeling én persoonlijke ontwikkeling van kinderen in samenhang tot bloei komen. Dat vraagt wel om leraren met een passie voor lezen.

BRONNENLIJST

Applegate, A. J., & Applegate, M.D. (2004). *The Peter Effect: Reading habits and attitudes of preservice teachers. The Reading teacher, 57*, 554-563.

Chorus, M. (2007). *Lezen graag! Leesbevordering op pabo en roc*. Amsterdam: Stichting Lezen.

Mol, S. (2010). *To read or not to read*. Leiden: Mostert & Van Onderen.

Stichting Lezen. (2014). *Aandacht voor jeugdliteratuur op de pabo; onderzoek over de plaats van jeugdliteratuur in de pabo-curricula*. Opgehaald van <http://www.lezen.nl/publicaties/aandacht-voor-jeugdliteratuur-op-de-pabo.pdf>

Stalpers, C.P. (2005). *Gevormd door leeservaringen: De relatie tussen leesattitude, het lezen van fictie en het voornemen van adolescenten om lid te blijven van de openbare bibliotheek*. Proefschrift Utrecht: Universiteit Utrecht.

Louis Peeters

RECHTEN VAN HET KIND

Er bestaat een verdrag inzake de Rechten van een Kind. Opgesteld door de Unesco en aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op 20 november 1989. Wie het nieuws volgt, wordt er pijnlijk aan herinnerd, dat 25 jaar na dato er nog een lange weg te gaan is.

In 54 artikelen worden de belangen van kinderen omschreven. Uiteraard het recht op onderwijs, gezondheidszorg, eten en drinken en een veilige plek om te leven en spelen. Er staan ook rechten in die je aan het denken zetten. Artikel 12: “Ieder kind heeft het recht zijn mening vrijelijk te uiten in aangelegenheden die het kind betreffen, waarbij aan de mening van het kind passend belang moet worden gehecht”. Na een lange zware dag onderwijs, kun je daar soms uiterst genuanceerd tegenaan kijken. Hoewel de zinsnede ‘passend belang’ ook wel voldoende ontsnappingsmogelijkheden biedt. Voldoende ruimte voor de klassieker in het onderwijs: “Had ik jou soms iets gevraagd?”

Mag ik zo bescheiden zijn om (in het belang van het kind) aan de 54 artikelen er nog eentje toe te voegen?

Lang geleden werd de inhoud van het onderwijs bepaald door de mensen in het onderwijs zelf of door mensen die er verstand van hadden. In ieder geval door mensen die er voor verder hadden geleerd en die er over na hadden gedacht. Dat was vroeger. Vandaag hebben we te maken met een hardnekkig virus dat steeds weer de kop op steekt. Kenmerken van het virus: iedereen die onderwijs heeft genoten denkt er verstand van te hebben en

iedereen denkt te weten wat kinderen over tien of twintig jaar nodig hebben. Zullen we afspreken dat de volgende collega die in de lerarenkamer het woord ‘21st century skills’ gebruikt, de rest van de dag met een doek over zijn hoofd in de hoek mag gaan zitten? Als het aan onze staatssecretaris ligt, mag heel Nederland meebeslissen over wat kinderen later nodig hebben en wat ze dus op de basisschool aangeboden moeten krijgen. Dus KPZ, bereid je vast voor op specialisaties als: Chinees, voetzoolreflexologie, opvoertechneken voor je scooter, programmeren, het vervaardigen van huispakken, hoe maak ik een goede latte macchiato, muntthee-bladmeditatie, het gehele oeuvre van André Hazes, het gedachtegoed van de heer Wilders en het houden van koikarpers. Oja en dan vergeet ik nog de taalworkshop: “hun hebbe, ken tog ook?”

RECHT NUMMERTJE 55

Een kind heeft het recht verschoond te blijven van ridicule en modieuze oprispingen van beleidmakers. Een kind heeft recht op het aanleren van basale vaardigheden als lezen, schrijven en rekenen. Nou vooruit dan, ook nog een beetje leren samenwerken. De rest komt later wel. Dit standpunt was enige tijd geleden hopeloos achterhaald ouderwets, maar ik mag vaststellen dat het in deze tijd uiterst progressief geworden is om hier voor op te komen.

En als je toch iets wilt zeggen over vaardigheden die kinderen later nodig hebben, denk dan eens aan de zorg. Met de nieuwste ontwikkelingen (lees: afbraak/bezuinigingen) hebben kinderen vandaag de dag meer behoefte aan vakken als: elementaire kennis van incontinentiemateriaal, basisvaardigheden rolstoelduwen, tillen voor beginners en eenvoudige gesprekstechnieken bij dementerenden. Daar hebben ze later nog wat aan. En anders wij wel!